

Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen palveluverkkosuunnitelmaluonnos

Vammaisneuvosto kiittää mahdollisuudesta lausua palveluverkkosuunnitelmasta. Suunnitelma on vammaisneuvoston mielestä tehty vahvasti talous ja säästöt edellä. Sen ei kuitenkaan pidä johtaa palvelujen heikentymiseen. Suunnitelma asettaa asiakkaan palvelun keskiöön, mutta vammaisneuvosto esittää huolen siitä, toteutuuko se käytännössä.

Vammaisneuvosto painottaa, että vammaiset ihmiset käyttävät ja heidän pitää voida **käyttää** kaikkia tarvitsemiaan sote-palveluja. Vammaisten ihmisten, kuten eri tavoin liikunta- ja aistirajoitteisten, pitää myös voida **työskennellä** hyvinvointialueen eri tehtävissä. Esteettömyys- ja saavutettavuusvaatimukset koskevat siis yhtä lailla henkilöstön kuin asiakkaiden käyttämiä tiloja ja palveluja.

Suunnitelmassa painotetaan kaksikielisyyttä, mutta unohdetaan afaatikot, suomalaista tai ruotsalaista viittomakieltä käyttävät kuulovammaiset ym. tulkkausta ja muita **kommunikaatiotapoja** käyttävät. Maahanmuuton myötä kasvaa myös tarve palveluille englanniksi ja muilla vierailta kielillä.

Suunnitelmassa on otettu kantaa vain kehitysvammaisten **asumispalveluihin**. Vammaisneuvosto tulkitsee tämän tarkoittavan sitä, että asumispalveluja tarvitsevien (muiden kuin kehitysvammaisten) vammaisten ihmisten suunnitellaan jatkossakin asuvan ensisijaisesti kotonaan silloinkin, kun he tarvitsevat palveluasumispalveluja. Vammaisneuvosto on tyytyväinen tästä linjauksesta. Ellei näin kuitenkaan aiota toimia, pitää ohjeissa määrittää selkeästi, minkälaiset asumisyksiköt ovat esim. työikäisten vammaisten ihmisten valittavissa. Lähtökohtaisesti vammaisen ihmisen oikeutta ja tahtoa valita asuinkuntansa ja kotinsa pitää kunnioittaa.

Suunnitelmassa ehdotetaan useiden ympärivuorokautisen asumisen yksiköiden sulkemista. On varmistettava, että korvaavat palvelut todella ovat käytettävissä ennen kuin yksiköt lakkautetaan. Asukkaille ei pidä luoda uhkakuvaa kodista häätämisestä.

Kaikkien eri tavoin vammaisten ihmisten asumispalveluissa vammaisneuvosto painottaa oikeutta todelliseen **kodinomaiseen** asumiseen. Suuret yksiköt ovat tosiasiaa laitoksia riippumatta siitä, millä nimellä niitä kutsutaan, eikä sellaisia pidä rakentaa eikä hyväksyä palveluntuottajiksi.

Vammaisneuvosto ymmärtää taloudelliset realiteetit, mutta esittää huolen siitä, että palveluverkon supistumisen myötä säästyvät tilakustannukset siirtyvät niin asiakkaiden

kuin Kelan/yhteiskunnan kasvaviksi sote-matkakustannuksiksi. Onko selvitetty, onko koko maksajaketjun asiakas/HV-alue/valtio **yhteiskustannusvaikutus** vähenevä vai kasvava?

E erityisen ongelmallisia ovat **matkat rokotuksiin**, koska Kela ei korvaa niitä. Matkakustannusten kasvaessa kasvaa myös riski rokotuskattavuuden laskusta, mikä voi näkyä kasvavina sairaanhoitokuluina. Vammaisneuvosto ehdottaa selvitettäväksi, olisiko tarvetta järjestää erillisiä kausirokotustilaisuuksia asukaskeskitymissä, joista ollaan sulkemassa pysyvä terveystalvopelupiste.

Laskelmissa jokaisella on korkeintaan **45 min matka-aika** henkilöautolla palvelupisteeseen. Laskelma on puutteellinen ja osin harhaanjohtava, koska aika on laskettu asuinkunnan keskustasta palvelukunnan keskustaan. Matka-aikaan pitää myös lisätä joukkoliikenteen tai taksitilauksen odotusajat. Kaikilla asiakkailla ei ole autoa käytettävissä, julkinen liikenne ei toimi ja kelataksien saatavuus on ongelmallista.

Terveystalvopelujen tarvetta on arvioitu vain toteutuneiden käyntien pohjalta. Vammaisneuvoston saamien tietojen mukaan palvelut eivät ole riittäneet kaikille, jolloin asiakas on jäänyt **ilman vastaanottoaikaa** ja oireet ovat siksi vaikeutuneet. Oikea-aikainen hoito on kokonaistaloudellisesti edullisempaa kuin pitkittynyt. Palvelut pitää siksi mitoittaa vastaamaan todellista tarvetta niin, ettei toimipisteiden lakkauttaminen pitkitä hoitoon pääsemistä entisestään.

Julkiuudessakin on paheksuttu sitä, että päivystykseen hakeutuu ihmisiä, joilla on selkeä **hoidon tarve**, mutta joita ei luokitella kiireellisiksi. He eivät saa terveystalvokeskuksesta riittävän nopeasti vastaanottoaikaa, jolloin ne ohjautuvat turhaan kalliimpaan päivystykseen. Pahimmillaan he eivät kuitenkaan täytä päivystyskriteerejä ja jäävät siten kokonaan ilman tarvitsemaansa hoitoa. Terveystalvokeskusten kiirevastaanottojen keskittäminen voi myös lisätä hakeutumista virka-ajan ulkopuoliseen päivystykseen Porvoon sairaalaan, mikä on kallista.

Suunnitelmasta puuttuu tieto **säilytettävistä** terveystalvokeskussairaalapalveluista. Lakkautettavaksi ehdotettuja osastoja on kolme, mutta korvaavia palveluja ei ole määritelty.

Suunnitelmaan on useissa kohdissa kirjattu **”tarpeenmukaiset palvelut”**, mutta asiaa ei vammaisneuvoston mielestä ole avattu riittävästi. Miten tarpeenmukainen määritellään ja kuka määrittelee, mitä se käytännössä tarkoittaa? Suunnitelmassa ei ole tietoa siitä, miten tarpeenmukaiset palvelut todellisessa elämässä toteutetaan, varsinkaan jos asiakas ei pysty hyödyntämään digipalveluja.

Liikkuvat, etä- ja digipalvelut ovat tärkeitä, parhaimmillaan kustannustehokkaita ja ne palvelevat suurta osaa asukkaista varsin hyvin. Nämä uudet palvelut pitää järjestää esteettömiksi ja saavutettaviksi, jotta myös eri tavoin liikunta- ja aistirajoitteiset vammaiset asukkaat voisivat käyttää niitä. Digipalvelujen rakentamis-, ylläpito- ja henkilöstökustannukset pitää neuvoston mielestä sisällyttää palveluverkkosuunnitelmaan, koska myös ne ovat osa palveluverkkoa, eivät vain fyysiset kiinteät toimipisteet. Palvelujen suunnittelussa pitää hyödyntää esteettömyysasiantuntijoita ja vammaisneuvostoa.

Monituottajamallin osalta suunnitelmasta puuttuvat kirjaukset laadunvalvonnasta, palveluntarvitsijoiden palautekanavista, palautteen käsittelytavasta, puutteiden korjaamisajoista sekä mahdollisista sanktioista.

Ikääntyneiden palveluiden palvelurakennetta suunnitellaan kevennettäväksi. On oleellisen tärkeää, etteivät ympärivuorokautista hoivaa tarvitsevat jää ilman riittävää apua koti- tai omaishoidon varaan. Ikääntyneiden päivätoiminta puoltaa paikkaansa vaikkapa dementikkojen kohdalla.

Kotikuntoukselle olisi tarpeen lisätä resursseja, jotta ikääntyneiden kunto ei laske vaikkapa leikkauksen jälkeen. Ulkoiluapu olisi merkittävä keino säilyttää niin fyysinen kunto kuin mielenvireyskin. Se olisi edullinen keino vähentää tai siirtää myöhempään raskaamman tuen ja hoivan tarvetta.

Vammaispalveluissa kustannusvertailu muihin hyvinvointialueisiin ei saa johtaa palveluiden heikentämiseen, koska vammaispalvelulain tarkoitus ja tavoite on mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden mukaisesti yhdenvertainen elämä vammattomiin nähden. Tarvevakioidun arvioinnin sijaan tulee vastata kunkin alueen todellisiin palvelutarpeisiin.

Oppivelvollisuuden pidentämisen on suunnitelmassa laskettu aiheuttavan lisäkuluja. Erityisesti on varmistettava, ettei oppivelvollisuusiän saavuttaminen johda vammaisen nuoren putoamiseen palveluiden ulkopuolelle.

Vammaisneuvoston osaamisen hyödyntäminen jo kilpailutusten valmisteluvaiheessa johtaisi parempiin kilpailutuksiin ja varmistaisi tarkoituksenmukaiset ja yksilölliset palvelut. Neuvoston osallistaminen myös vähentäisi aikaa vaativia ja lisäkustannuksia aiheuttavia epäkohtien jälkikäteisiä korjauksia.

Neuvosto huomauttaa, että suunnitelman **vaikutusten arviointi** on kielteisten vaikutusten osalta osin kesken. Siinä kyllä kerrotaan tunnistetuista riskeistä, mutta ei esitetä niihin ratkaisuja. Neuvoston mielestä palveluverkon supistamista ei pidä puoltaa perustelemattomalla vihjauksella ”On mahdollista, että palvelujen helppo saavutettavuus myös ohjaa palvelujen käyttöä epätarkoituksenmukaiseen suuntaan.”

Vammaisneuvosto kiittää kohtaa Viitekehys ja menetelmät, jossa todetaan mm. ”Mitkään analyysissä esiintyvät mittarit eivät siis kuvaa palvelun tuotannon vaikuttavuuden maksimoimista niukoin resurssein. ... Mittarin **kritiikittömässä hyödyntämisessä** piilee siis ilmeinen vaara paitsi kustannustehokkuuden hakemisessa kustannusvaikuttavuuden sijaan, niin myös houkutus minimoida kustannukset välittämättä lainkaan tämän vaikutuksista palveluiden tuotoksiin”. Tämä riski on tärkeää tunnistaa ja estää sen toteutuminen erityisesti vammaispalveluissa, mutta jokaisessa muussakin palvelussa.

Itä-Uudenmaan Vammaisneuvosto